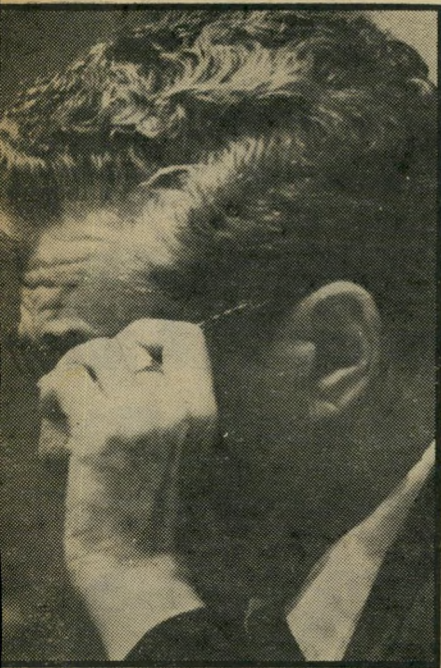
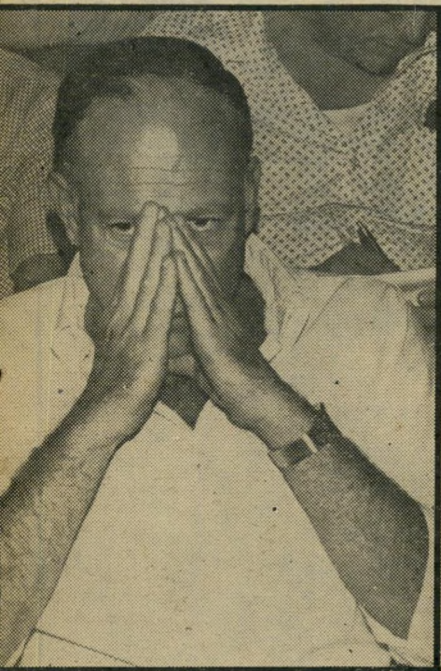

פרק שישי בסידרה המנתחת את הרכב השיכבה השלטת בכל תחומי החיים ואת מקורות הכוח שלה

ההכרעה האחרונה

ארנסט יפת
אבא היה בנקאי

יעקוב לווינסון
אבא היה גיזבר ההסתדרות

דני רוקנאטי
האב והחזותן היו עשירים

פשרה הטריטוריאליזם נוסח אזון. קצת קשה לשכוח שבמשק המתוכנן של המערך צמח קיטוב חברתי, שהיה מנוגד לכוונתם המוצהרת של קברניטי הכלכלה ולחברה דאו. קשה גם לשכוח שהשתוללות האינפלציה החלה כבר במשק המתוכנן הן הוא, ורק היום מספרים לנו תועמלני המערך שבתקופה האחרונה לשילטונם היו "סימנים" לבלימת האינפלציה. קשה לא פחות לכנות את כלכלת הליכוד כ"ליברלית": קנה-המידה בעניין זה הוא גודלו של תקציב המדינה לעומת התוצר הלאומי. והנה, דווקא בעת שילטון הליכוד גדל תקציב-המדינה לעומת התל"ג, ופירושו הדבר הוא שלרשות הממשלה עמד מכשיר גדול וחזק יותר להכוננת הכלכלה. מזה שעמד לרשות ממשלות המערך.

האגדה

הכדאית

מ דו"ק, אם כן, מנהלים ביניהם המערך והליכוד מערכה תעמולתית משונה שכזאת? משום שהן המערך והן הליכוד מבקשים לטפח ולשמר את האגדה שהממשלה, כמעשה (תיכונן) ובארי מעשה (ליברליזם), היא אשר קיד בעת את המתרחש כמשק, ושיש קולרה של הממשלה הם, ולא מיום "ממלכתיות", ועומדים מעד ומעבר למחלוקות הפוליטיות או ה"חברתיות ה"קטנות".

אם לא יעמדו על כך, יהיה עליהם להודות בכך שהממשלה היא רק אחד הכוחות הפועלים בכלכלה, ואולי לא-דווקא החשוב שבהם. בכך אין המערך והליכוד רוצים: בדרך כלל נוח המצב במשק הישראלי לשכבות החברתיות שמייצגים המחליטנים בשני אגפים אלה של הפוליטיקה הישראלית.

כדי להיות מחליטן כלכלי, אין זה די להיות מיליונר, לא כל המחליטנים הכלכליים הם מיליונרים, ורק מעטים, יחסית, מבין המיליונרים נמנים על המחליטנים הכלכליים. המחליטנים הכלכליים הם או הם אנשים הנמצאים בצמתי-השפעה מוגדרים היטב במשק הישראלי. אך איש מהם לא הגיע לשם במיקרה, ורק מעטים מאד ביניהם הגיעו לאותם מקומות בתוקף כושריהם בלבד.

כימעת כולם צמחו בשכבות החברתיות שמהן באים כל המחליטנים, ורכיב ביניהם הספיקן להיזדקק בשכבות הללו.

צמתי-השפעה הם באותם מקומות, מוסדות, חברות, קונצרנים ומישרדים מרלתיים שבהם מתקבלות ההחלטות הגוררות לניהולו של המשק הישראלי. מה ש עומד ביסוד ההחלטות הללו אינם צרכים "לאומיים" או "ממלכתיים", וגם לא "החוקים האובייקטיביים" של הכלכלה הישראלית.

ההחלטות מיועדות לשמירת חלק גדול ככל האפשר מהשילד התוצר הלאומי — בידי המחליטנים ושוחזיהם, ודעתים הן מבטיחות מאבק-יעוצמה בין קבוצות שונות של מחליטנים, שכל אחת מהן מבקשת לעצמה נתח גדול ככל האפשר מן השילד.

ההחלטות החשובות נוגעות לגובה המחירים הרווחיים בענפי-המשק השונים, ולגובה השכר בענפים אלה ובמשק בכלל. אלה גם ההחלטות הנוגעות למדיניות השקעות ולמדיניות המיסוי, לתקציב המדינה ולחלוקת ההכנסה הלאומית. המחיר החשוב ביותר הוא מחיר הכסף (המשך בעמוד 50)

המחליטנים, ברובם המכריע, הם אשכנזים וותיקים בארץ. מקורם בכמה שיכבות חברתיות צרות, שבשנות ה-30 וה-40' מנו כ-100 אלף איש. בסיס חברתי זה התרחב מבחינה מיספרית (אך הצטמצם יחסית לאוכלוסיה), תודות לריבוי טיבעי, קישרי-נישואין והצטרפות של כמה עשרות אלפי אנשים אל תנועות-ההתיישבות ואל העשירים העירוניים.

כבר בתקופת היישוב התגבשו המערכות המוסדיות, שבאמצעותן פועלים המחליטנים. עד לסוף שנות ה-50' היו אלו מערכות מוסדיות מקבילות, שפעלו תוך שיתוף-פעולה, אך בנפרד. מחד, היה זה "המעמד השליט": האיכרים בעלי המטעים, בעלי הקרקעות, הבנקאים, הסוחרים והתעשיינים העירוניים. לרשויות עמדו הבנקים שלהם, לישבות-העבודה שלהם וקופות-החולים שלהם. הם היו מאורגנים במיסגרת "התאחדות האיכרים", "התאחדות בעלי התעשייה" והמיפלות הפוליטיות ה"אזרחיות".

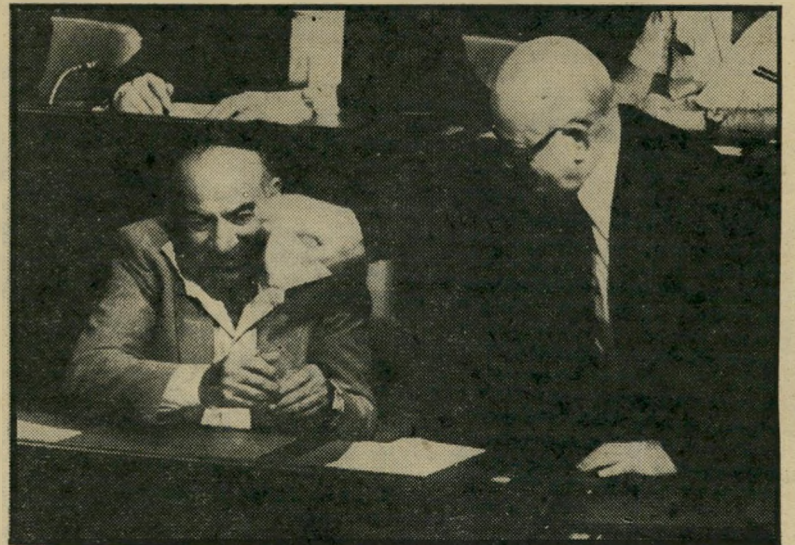
לצידם צמח "המעמד החדש": אנשי תנועות ההתיישבות ונועות הקי-אופרציה, ועימם חברי מיפלות-הפועלים העירוניים. לרשותם עמדה ההסתדרות, הבנק שלה, חברות השיווק והבנייה, מיפעלי התעשייה, לישכות העבודה, האיגוד המיקצועי וקופות-החולים ההסתדרותיות. "המעמד החדש" היה מאורגן במיפלות הפוליטיות הגדולות של תנועת העבודה — בעיקר מפא"י ואחדות-העבודה (בשלב מאוחר יותר הצטרפה גם מפ"ם למישפחה).

המאבק הפוליטי בין שני אגפי המחליטנים קבע את גורל ה"שוליים", משום של העיקר היתה הסכמה מלאה. עם הקמת המדינה הגיעו להסדר על חלוקת-השלל, הסדר שעקרונותיו נשמרים עד עצם היום הזה. הרכוש הערבי הנטוש, תקציב-המדינה ומלאי כוח-האדם חולקו על-פי מפתח מוסכם: 20% למשק ההסתדרותי, 20% למשק המדינה ו-60% לסקטור הפרטי.

עתה החל צומח מנגנון המדינה במערכת מוסדית שלשית — אך כזו שאין לה בסיס חברתי משלה, ומחליטניה מגיעים משני הסקטורים הקיימים. מנגנון המדינה היה תורם שאיפסר — ואולי רק יזרז — את תהליך המיזוג בין "המעמד השליט" ו"המעמד החדש".

במקרים הבאים נעסוק במחליטנים עצמם. מי הם? כיצד הגיעו לעמדו-תיהם? כיצד הם מפעילים את עוצמתם? נתחיל במחליטני המיגור הכלכלי.

מאת שלמה פרנקל

הורביץ עתיד להבין מה שהבין ארליך...

כפצם, מתוך הנחה שהתערבות ממשלתית דווקא מקלקלת את האיזון הבריא שבין הכוחות הנאבקים. עכשיו, כשהליכוד מירנה מפא"יניק לשעבר כשר-האוצר, וכשר מדובר בצעדים תקיפים מצד הממשלה, נראה כאילו זכה המערך במאבק התעמורלתי.

אך אם נבחן את הכוונה הישראלית כשדה מערכה שבו נאבקים קים אנשים וזוחות חברתיים, ולא-דווקא חוקרי-כלכלה "אובייקטיביים", יתברר לנו שהמאבק בין המשק "המתוכנן" של המערך ו"הליברלי" של הליכוד אינו ממשתי יותר מהמערכה בין פיתרון האויב שזנבניה נוסח בנקן ופיתרון הי

מרבית האנשים, מצטיירת הכל-כלה הישראלית כמין תעלומת-ענק, שפועלים בה כוחות (היצע וביקוש). לחי צים (בדרך כלל אינפלציוניים) ומגמות (למיתון או צמיחה). הכוחות, הלחצים והמגמות הללו הם כביכול "אובייקטיביים" דהיינו, כאלה שאין לאדם כימעת השפעה עליהם.

בין המערך והליכוד ניטש בזמן האחרון ויכוח מעניין בנושא זה: המערך טרען כי הדרך היעילה לניהול הכלכלה הישראלית היא על-ידי תיכונן, כאשר הממלה מנווטת את דרכה בין ההוקים הארבייקטיביים הללו. לעומת זאת, דגל בכלכלה "ליברלית", שבה נתונים ליחוקים "האובייקטיביים" הללו להשתולל